

Varvschefsostället – Gröna Gängen i Karlskrona

”Den 26 september (1780) åt jag middag hos Trollden, då Chapman viste grundritning till hela dess åstundande byggnad, som av Trollden approberades och lämnades mig till värkställighet. Jag flatnade inom mig själf att se de pretentioner som han gjorde att logera grandement, så olika mot förra tider här i Sverige och mot hvad jag i England, Spanien och Holland sett pretenderas. Och i detsamma filosoferade jag, huru skadeligt det är, att artister upphäfvast till karaktärer (rang), uti deras stånd ovanliga”. (Ur Carl Tersmedens memoarer)

Med denna något magsura harang har varvsamiralen Carl Tersmeden kommenterat förslaget till det nya boställe som den nye arbetsdirektören vid Karlskrona örlogsvärv, översten Fredric Henric af Chapman, ville låta bygga för sig och sina närmaste medarbetare. Tersmeden tycks anspela på förhållandet att Chapman tillhörde de många, som satsat på rätt häst och som adlades 1772 inom mindre en månad efter Gustaf III:s statskupp, medan han själf tillhörde en äldre etablerad adelsätt.

I ett kungligt brev från 1781 heter det:

Varvsamiralen får det för honom inrättade boställe, med tillstånd att upplåta de rum, hvaraf han för egen räkning ej är i behof, till sådane tjänstemän, hvilkas närmare vistande intill varfvet kan för Konungen och rikets tjänst af honom pröfvas nödigt.

Enligt Chapman skulle varvschefsostället och intilliggande byggnader, vilka uppfördes 1781-82, husera skeppsbyggarna Bogman, Neuendorff och Pousett. Neuendorff hade gift sig med Chapmans hushållerska/mätress, Lisa Lindberg, och med henne hade Chapman en son och en dotter. Nu skulle de bo i de nya husen och som Tersmeden skriver:

”leva uti ett hushåll förnöjda tillsammans, så att översten (Chapman) ej tycks tänka på något giftermål”.

Senare återadopterade Chapman sonen, medan dottern blev kvar som en Neuendorff.

Platsen för nybygget var Västerudden och den bebyggelse som funnits på tomten innan hade tillkommit, när varvet etablerades på 1680-talet och innan 1694 års stadsplan började tillämpas. När sträckningsmuren skulle byggas i början av 1700-talet, flyttades många av de småhus som låg vid Timmermansgatan till platser utanför muren. Sträckningsmuren fullföljdes dock aldrig, så tomten stod tom, när bygget planerades.

Utöver huvudbyggnaden föreslog Chapman byggandet av ytterligare två byggnader, vilka också kom till stånd. Till byggnaderna hörde också ett antal uthus. På 1830-talet blev den norra flygelbyggnaden avsedd för tygmästaren och från 1821 blev den södra boställe för ekipagemästaren. I dag upplåts dessa

byggnader som hyresbostäder åt befattningshavare vid marinbasen. 1883 omvandlades flygelbyggnaderna från flerfamiljs- till enfamiljsbostäder.

Varvschefsostället är uppförd som ett tvåvånings timmerhus med en delvis inredd vindsvåning. Huset är utfört med ett för tiden typiskt brutet tak, så kallat mansardtak, där det övre flackare takfallet är valmat. Byggnaden var från början sannolikt bara rödfärgad direkt på timret men panelades senare. Mot öster försågs huset med en portik av gustavianskt snitt med kolonner i bottenplanet och pilastrar på andra våningen. På ömse sidor om portiken är tre fönsteraxlar. I det nedre takfallet ger fyra lukarner ljus till olika vindsutrymmen. Den andra långsidan har utförts med en frontespis med tre fönsteraxlar.

Varvschefsostället. Till vänster Ekipagemästareostället

I bottenvåningen kommer man från entrén in i en förstuga, varifrån en trappa leder upp till paradvåningen på andra plan. På bottenplanet finns bland annat kök, matsal, sovrums, vinkällare och andra nyttigheter.

Matsalen

På andra våningen finns den stora joniska mitsalen (Blå salongen), den nordvästra korintiska hörnsalen (Kungarummet) och den nordöstra salen (Vardagsrummet). Sovrum och badrum kompletterar denna våning.

Kakelugn i Blå Salongen

Kungarummet

Stadsbudskåren har av Sig G. A. Nilsson fått låna detta fotografi, taget år 1915 i Varvschefsbostället i Gröna Gången. Den pampiga stolen i rumshörnet benämndes "Kungsstolen", som utgjorde en prydnad i den övrigt trivsamma rumsmiljön.

Kungarummet. Interörbild från 1915 Arkivbild

I vindsvåningens gavelrum åt söder fanns af Chapmans arbetsrum. Där skapade Chapman, när han inte satt på sitt arbetsrum på Skärva, flera av de fartygstyper som under 1780-talet gjorde den svenska örlogsflottan till en respektingivande faktor i Östersjön. Från sina tre söderfönster hade han god utsikt över arbetena på varvet. I rummet finns vindindikatorn samt en vindflöjel i form av en sjöjungfru på yttertaket konstruerad av af Chapman.

Arbetsredskap i af Chapmans arbetsrum

Chapman bodde i huset från 1782 till sin död 1808, dock bodde han långa perioder på Skärva. Därefter finns en obruten rad boende varvschefer fram till 1961, då befattningen upphörde genom Karlskronavarvets tillkomst.

De mest omfattande ingreppen har skett i bostandardhöjande syfte och då i regel vid byte av hyresgäst. Installation av centralvärme skedde åren 1926-1928 och detta innebar omfattande ingrepp i väggar och bjälklag. Åtgärden innebar också, att antalet kakelugnar reducerades från 17 till 11. På motsvarande sätt påverkades byggnaden vid indragning av elektricitet i början av 1900-talet

Varvschefsostället förklarades som byggnadsminnesmärke 1935 och kan ses som en inledning på den hektiska byggnadsperioden på 1780-talet i Karlskrona. Även flygelbyggnaderna är byggnadsminnesförklarade, dock endast exteriört.

I Tygmästarostället växte Otilia Adelborg, känd barnboksillustratör, upp. Hon var dotter till tygmästaren Bror Jakob Adelborg, som var tygmästare vid flottans station i Karlskrona 1858-1863. Otilia Adelborg föddes den 6 december 1855 och dog den 19 mars 1936.

Gröna Gången

Gröna Gången var från början en allé, som gick från Konstapelsgatan (Kronostallet) diagonalt över nuvarande kasern Ankarstierna. När nuvarande sjukhuset och kasernen byggdes 1944 flyttades gången upp till varvschefsostället till nuvarande betydligt mindre gång. Grönområdet utanför Varvschefsoställets gård kallades av Västeruddenborna för Gröna Gången. Denna del av stadsdelen finns inte längre kvar, utan upptas av Kockums stora verkstadsbyggnad.

Timmermansgatan, Karlskronas äldsta gata, var från början den gata som började vid nuvarande Högvakten och gick bakom Mönster- och modellsalsbyggnaden, tvärs igenom området, där varvschefsostället byggdes och vidare västerut till varvsmuren (den del av muren som i dag är riven). Idag återstår endast backen norr om Mönster- och modellsalsbyggnaden och den ligger inne på marinens område. När denna del av gatan stängdes för allmänheten på 1920-talet, lär det ha blivit ett ramaskri från karlskronaborna.

Varvsport 14, Chapmanporten

21 portar ledde in till olika delar av varvsområdet. De var numrerade med start på nummer 1 vid Bastion Aurora västerut till nummer 21 på Björkholmen med ingång till fängelset Göta Lejon. Från varvschefsostället togs i samband med husets tillkomst upp en särskild port, varvsport 14 eller, som den i regel kallas, Chapmanporten.

Chapmansporten

Omedelbart intill porten på varvssidan ligger Johan Törnströms bildhuggareverkstad. Denna byggnad är flyttad cirka 75 meter österut i samband med byggandet av Karlskronavarvets stora skrovhall.

Bildhuggarverkstaden

Varvsport 14 är på varvssidan prydd med akterstävprydnaden till linjeskeppet Wasa, som af Chapman byggde i Stora skeppsskjulet åren 1778-1779. Detta skjul döptes 1779 om till Wasaskjul.

(Den mest kända av alla portar är utan tvekan varvsport 17, eller 17:s port, som vi i regel säger i Karlskrona).

Olle Melin

Foto Olle Melin